

Kr 50,00

NR. 2 1999
40. ÅRGANG

SPRÅKLIG SAMLING

GITT UT AV

LANDSLAGET
FOR
SPRÅKLIG
SAMLING

**Den norske språksituasjonen
sett fra Danmark**

Nytt fra språkrådet:
Tysk og dansk importord i nynorsk
Ut med sideformer i bokmål?
Uttalespørsmål i Språkrådet

SPRÅKLIG SAMLING

Ansvarlig redaktør: Arne Torp
E-post-adresse: arne.torp@inl.uio.no

Bladpengar: kr 150,- pr. år

Adressa til laget og bladet:

Postboks 636 Sentrum, 0106 OSLO

Postgiro 0803 5163787

Heimeside: <http://www.users.dircon.co.uk/~stryger/>

Utgitt av:
LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Leiar: Pål Styrk Hansen
Tanumveien 89 E
1312 SLEPENDEN

Medlemspengar (inkluderer bladpengar):
kr 200,- pr. år
for skoleelevar, studentar og pensjonistar:
kr 100,- pr. år

Redaksjonelt

Som nevnt i forrige nummer runda laget 40 årsmilepælen 5. april i år. Det ville nok være for sterkt å si at jubileet ble feira med brask og bram, noe det kanskje heller ikke er særlig grunn til – av flere grunner. Men vi gjorde i alle fall noe vi ikke har gjort på lenge, vi holdt et åpent møte! Hvordan det gikk, kan du både se og lese på de neste sidene; for sin egen del er redaktøren i alle fall veldig tilfreds med å kunne presentere i skriftlig form et så interessant perspektiv på den norske språksituasjonen som Tore Kristiansen gav oss i foredraget sitt. Etter mitt syn kan en lære mye av dette foredraget om språkforholda både i Norge og i Danmark, kanskje ikke minst det siste, for der er vel kunnskapene hos de fleste av oss heller skrale, ville jeg tru.

Noe jeg for min del synes er spesielt interessant i foredraget, er påvisinga av at den alminnelige forestillinga både her i landet og i Danmark av at våre språkforhold er så problematiske og forhold-

da i Danmark så idylliske, kanskje bare er en myte. I alle fall når det gjelder talespråkssituasjonen, konkluderer Kristiansen med at det etter hans syn forholder seg akkurat omvendt.

Når det gjelder skriftspråkssituasjonen, er han heller ikke villig til å gå med på at den norske situasjonen er så ille som mange både her til lands og andre steder vil ha det til, men trur nok som de fleste andre at vi en eller annen gang vil få ett norsk skriftspråk. De sju forskjellige norske scenariene som han avslutter foredraget med, gir et fascinerende perspektiv på framtida.

I det nære framtidsperspektivet er det derimot revisjonen av bokmåls- og nynorsknormen som står for tur på Språkrådets møte i år 2000, og vi bringer her ei oppsummering og drøfting av de mest aktuelle sakene her. Dette er uten tvil kontroversielt stoff, og vi tar gjerne mot synspunkter fra leserne; send innlegg, gjerne på e-post eller diskett, men vi tar (fremdeles!) papir også!

Styret i LSS 1998-99

Sentralstyret

Pål Styrk Hansen, leder
Arne Torp, nestleder
Ivar Hundvin, sekretær
Eric Papazian, kasserer
Ruth Vatvedt Fjeld, styremedlem
Harald Støren, styremedlem
Ellen Skolseg, styremedlem
Thomas Hoel, varamedlem
André Stryger, varamedlem
Elsa Kristiansen, varamedlem

Landsstyret

Magne Aksnes
Gulbrand Alhaug
Rolf Theil Endresen
Arne Kjell Foldvik
Ernst Håkon Jahr
Svein Lie
Åshild Rykkja
Helge Sandøy
Knut Western
Jon Vidar

Varamedlemmer til landsstyret

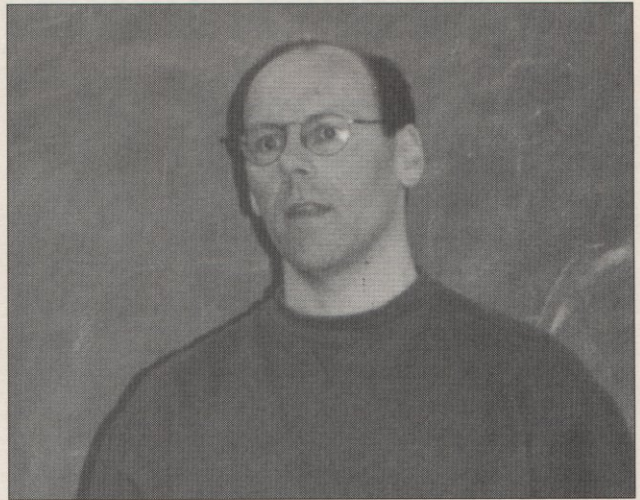
Einar Flydal
Johs. Fosså
Anne-Ma Grønlie
Øyvind Gulliksen
Reidun Guldal
Eskil Hanssen
Thomas Refsdal
Thore A. Roksvold
Helge Omdal
Geirr Wiggen

Redaktør: Arne Torp
Revisor: Johs. Fosså
LSS sine medlemmer og varamedlemmer i Norsk språkråd:
Arne Torp (bokmål)
Ruth Vatvedt Fjeld (vara)
Lars S. Vikør (nynorsk)
Rolf Theil Endresen (vara)

Åpent møte i LSS

For første gang på aldri så mange år blei det arrangert et åpent møte tirsdag 13. april i regi av LSS. Foredragsholder var *Tore Kristiansen* – ansatt ved Institut for dansk talemålsforskning ved Universitetet i København. Han er født og oppvokst i Norge, men har bodd og arbeida i Danmark i mange år. Temaet var språksituasjonen i Norge sett fra Danmark, og det var satt av tid til debatt etter foredraget. Møtet var bra besøkt – ca. 20 stykker hadde funnet veien til seminarrommet i Wergelands Hus – slett ikke alle fra ”egne rekker”, men ikke mange utafor universitetsmiljøet. Foredraget til Tore Kristiansen er trykt i dette nummeret, og anbefales herved.

Laget bidro med enkle forfriskninger i form av frukt og drikke, og etter ei kort pause var det klart for debatt. Det blei mange spørsmål, men ikke så mye debatt, antakelig fordi de fleste tilstedeværende var hjertens enige i Kristiansens konklusjon. De fleste spørsmåla dreide seg om danske forhold, og særlig forholdet mellom dansk skrift og tale, noe mange dansker ser på som uproblematisk. De mener standard dansk i tale og skrift er ett og det samme, til tross for at dansk normaluttale har fjerna seg så mye fra skriftbildet at det begynner å bli vanskelig å fatte sammenhengen, også for dansker! Et eksempel er denne setningen: «*Atte bleddet svagere og stagve?*», som kunne vært skrevet slik hvis uttalen hadde blitt fulgt. (De som har problemer, kan kikke i fotnota...¹) Kristiansen pekte også på flere ord som høres helt like ut i moderne dansk uttale, f.eks. *kæres* («min kæres jul») – *kærres*

Pål Styrk Hansen åpner møtet: Vi i LSS befinner oss på midtrabatten på språkpolitikkens motorveg.

(«min kærres hjul») – *kagers* («mine kagers smag») – *kaos* («alt bliver kaos!»).

Styret synes at møtet var såpass vellykka at det frister til gjentakelse, og neste gang kunne vi kanskje invitere flere foredragsholdere, slik at det blir større muligheter for debatt og også for å trekke tilhørere fra andre rekker enn våre egne. (Og *flere* fra våre egne...) Kanskje kan et åpent møte bli en halvårlig eller årlig tradisjon?

Ref. v/ Ellen Skolseg

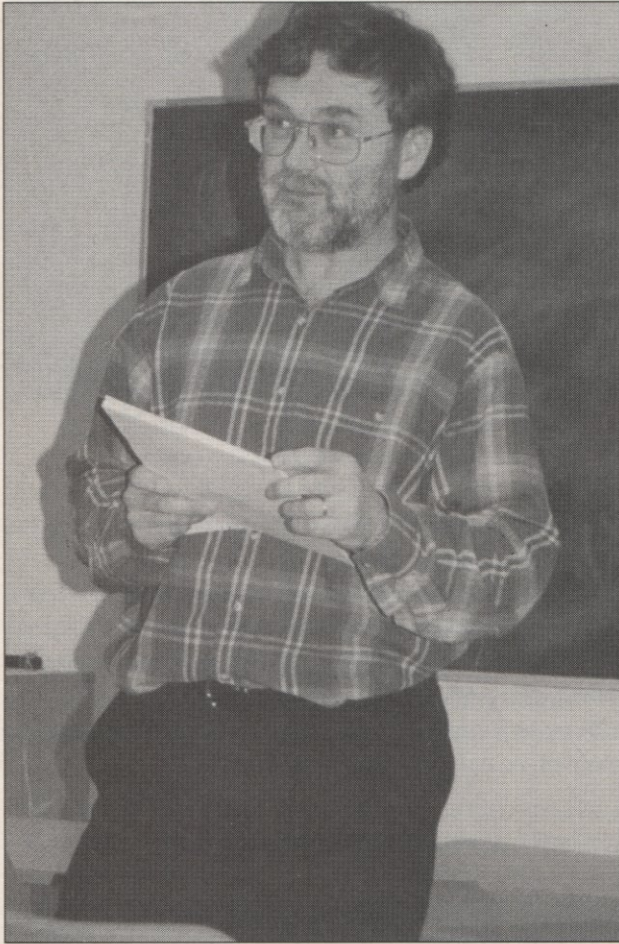
¹ Er det blevet svarere at stave? (Og svaret er ja – for danskene!)

Litt av den andektige forsamlinga

Tore Kristiansen:

Den norske språksituasjonen sett fra Danmark

«Mine synspunkter befinner seg langt fra den typiske måten å se danske språkforhold på.»

Jeg er blitt bedt om å fortelle om hvordan språksituasjonen i Norge ser ut når den betraktes fra Danmark. Nå er det jo slik at tings utseende ikke bare avhenger av utsiktspunktet, i dette tilfellet altså Danmark, men også av øya som ser. Det fins sjølsagt mer enn én dansk synsvinkel. Mine synspunkter befinner seg langt fra den typiske danske måten å se norske språkforhold på.

Før vi går i gang med synspunkta, er det vel derfor rimelig å si litt om øya som ser. Altså et par ord om mine forutsetninger. Den viktigste er nok ganske enkelt at jeg, etter oppvekst i Norge på 50- og 60-talet, har bodd i Danmark sia 1974. Det låter kanskje paradoksalt å peke på lang botid i Danmark som forutsetning for å si noe om språksituasjonen i Norge. Når det likevel er bedre logikk enn man i første omgang skulle tru, er det fordi forskjellen mellom Norge og Danmark som språksamfunn betrakta er så stor at tingene blir satt i relieff, og fordi man

faktisk skal leve i de to landa i lang tid før det skjer og forskjellens omfang og dybde riktig går opp for en.

Den forskjellen jeg snakker om, er forskjellen mellom på den ene sida et språksamfunn prega av språklig mangfold, og på den andre sida et språksamfunn prega av språklig uniformering. Det er mi erfaring at nordmenn i alminnelighet ikke hører uniformeringa i Danmark. Ofte skjønner de ikke så mye av det danskene sier, men likevel har de gjerne en oppfatning av at dansk lyder helt forskjellig i de ulike landsdelene. De trur simpelthen at Danmark ligner på Norge. Tilsvarende er det mi erfaring at dansker i alminnelighet ikke hører mangfoldet i Norge. De skjønner ikke mye av det nordmennene sier, og hører de norsk utafor Norges grenser, trur de som regel det er svensk, uansett hva slags norsk det dreier seg om. Alt låter likt, og de trur Norge ligner på Danmark.

Poenget er altså at man som danske skal leve lenge i Norge for å høre mangfoldet, og at man som nordmann skal leve lenge i Danmark for å høre uniformeringa. Og når jeg sier at dette er mi erfaring mht. folk i alminnelighet, så omfatter det også profesjonelle språkfolk, herunder meg sjøl. Til tross for at jeg fra første stund i Danmark studerte lingvistik og var generelt interessert i språkpolitikk og forholdet mellom de danske dialektene og standardspråket (rigsdansk), gikk det flere år før det etterhvert gikk opp for meg hvilken styrke standardspråket og standardspråksideologien har i det danske samfunnet. Men når man så først har opplevd et standardspråkssamfunn som det danske innafra, vil det uvilkårlig fungere som et speil man som utvandra nordmann ser det norske språksamfunnet i. Med andre ord: fortellinga mi om den norske språksituasjonen sett fra Danmark er med nødvendighet og i like høy grad ei fortelling om den danske språksituasjonen sett med norske øyer.

Nå fins det uten tvil massevis av nordmenn som har levd i Danmark i mange år uten at de deler synspunktene mine, hva enten det nå er den norske eller den danske språksituasjonen vi snakker om. Lang botid i Danmark betyr ikke at man som nordmann nødvendigvis ser det samme. Så skal det nok tilføyes som en vesentlig forutsetning for de synspunkta jeg legger fram, at jeg som fagmann er sosiolingvist og til daglig forsker og underviser i språklig norm- og variasjonsproblematikk ved Københavns Universitet.

Opplegget mitt er slik at jeg først vil si noe – og mest – om talespråkssituasjonen, dernest noe om skriftspråksituasjonen. Og så avslutter jeg med å spå litt om framtida.

TALESPRÅKSSITUASJONEN: STANDARDISERING ELLER MANGFOLD?

Vi begynner altså med talespråkssituasjonen. Det overordna spørsmålet som melder seg når man ser den norske situasjonen i det danske speilet, dukker opp i tilknytning til den forskjellen vi allerede har vært inne på, og som kanskje illustreres best ved å vise til at man i Danmark kan diskutere om det fins dialekter lenger, mens man i Norge kan diskutere om det fins et standardspråk (ennå?). Spørsmålet er altså: Hvordan skal vi forholde oss til motsetningen mellom språklig mangfold og språklig standardisering? Er det best med norske tilstander og språklig mangfold, eller er det best med danske tilstander og språklig standardisering? Og følgelig, hva skal vi gå inn for: Skal vi gå inn for å utvikle og styrke standardnormer, eller skal vi gå inn for å utvikle og styrke det språklige mangfoldet?

Standardideologi eller folkemålslinje?

Som dere alle sikkert vet mye mer om enn meg, så har den sansen for språklig mangfold som fins organisert i Landslaget for språklig samling sia mitten av 70-talet blitt utvikla og fastholdt som *folkemålslinja* – og dét har skjedd ikke minst i motsetning og opposisjon til det jeg vil kalle for *standardideologien*, dvs. trua på at det skulle finnes et behov, i samfunnet eller hos den enkelte, for et standardspråk. Så hvis jeg skal provosere dagens forsamling – og jeg har fått å vite at jeg gjerne kan provosere – så har jeg muligheten her. Men jeg har også et problem, for hvis det er noe jeg kan gå inn for i norsk språkpolitikk, så er det folkemålslinja.

Jeg vil derfor gjøre det slik at jeg presenterer det alminnelige danske synet på motsetningen mellom standardspråk og mangfold og samtidig vurderer relevansen av disse synspunkta i norsk sammenheng.

Innledningsvis kan det da være på sin plass å understreke at folkemålslinja uten tvil er det mest ubegripelige trekket ved norsk språkpolitikk når denne betraktes med alminnelige danske øyer. Bare tanken om at det talespråklige mangfoldet skulle ha sin rettmessige og naturlige plass i det offentlige rommet, og ikke bare som et eventuelt supplement til et standardspråk men *i stedet for* et standardspråk – tanken er nærmest utenkelig i Danmark. I den herskende danske diskursen om hvordan man takler motsetningen mellom mangfold og enhet på det språklige området, er det ukontroversielt og naturlig nettopp å snakke pent om talemålsnormering.

Jeg vil altså skissere og forholde meg til grunntrekka i den diskursen, for jeg trur at det sjøl for folk som har stilt seg urokkelig på folkemålslinja – ja kanskje især for oss – kan være fornuftig å høre på hvorfor og hvordan det argumenteres for talespråksnormering i et standardspråks-samfunn som det danske. Sjøl mener danskene naturligvis at det er god fornuft i det de sier, og diskursen på

området utvikles av landets førende språkforskere og språkpedagoger, så vi skal være forsiktige med bare å blåse av det.

Det problemfrie Danmark versus det konfliktfylte Norge

Når danske språkfolk forholder seg til språksituasjonen i Norge, skjer det som regel i sammenhenger der det ellers dreier seg om å framstille den danske situasjonen som problemfri. Da kan det norske speilet holdes opp til skrekk og advarsel. Den ønska effekten kan oppnås bare ved å hentyde til norske tilstander i en bisetning eller to. I det hele tatt skal det understrekes at danske språkfolk gjerne framhever Danmark som et problemfritt og harmonisk språksamfunn, og at de ser den norske situasjonen som eksempel på det motsatte.

Jeg skal gi noen eksempler som viser dette. Først Erik Hansen, professor i dansk ved Københavns Universitet og formann for Dansk Sprognævn:

(1) Danmark er et harmonisk og fredelig sprogområde. Næsten alle danskere har dansk som modersmål, og næsten ingen uden for Danmark har dansk som modersmål. Det danske sprog er ikke truet af politisk pres eller ødelæggende kulturpåvirkning udefra, heller ikke fra engelsk; og vi har ingen indre konflikter mellem varianter af dansk, som betyder, at girokort skal foreligge i flere sprogformer, og at der skal foretages en omhyggelig sprogkvoteering i radio og fjernsyn. Der er naturligvis dialektforskelle, men efterhånden er de så små, at de ikke giver forståelsesvanskeligheder (Hansen 1988:9).

Når Mogens Jansen, Danmarks førende leseforsker og lesepædagog gjennom mange år, en sjelden gang kommer inn på forholdet mellom standardspråket og mangfoldet og hvordan det skal behandles i skolen, er framstillinga den samme. Danmark er relativt problemfritt, i motsetning til Norden og verden for øvrig:

(2) Disse forhold ses mange steder uden for Danmark og er hyppigt beskrevet i pædagogisk litteratur fra den engelsk- eller tysk-sprogede verden eller fra det øvrige Norden. Det synes, som om problemerne i debatten ikke i tilsvarende omfang er trængt igennem her i landet – muligvis fordi forholdene her vitterlig er mindre udprægede end de fleste andre steder (Jansen red. 1977: 102).

Ved sida av Erik Hansen er Jørn Lund nok den mest innflytelsesrike enkeltpersonen i dansk språkpolitikk. Lund er, sammen med Lars Brink, forfatter av et stort verk om den lydlige utviklinga i *Dansk Rigsmål*, han er tidligere professor i dansk ved Danmarks Lærerhøjskole, og for tida sjefsredaktør ved *Den Store Danske Encyklopædi*. Især i forlengelse av en stort anlagt undersøkelse av språkforholda i den nordjyske kommunen Hirtshals omkring 1980 gjorde Lund mye ut av å understreke at danskene har vært flinke til å tilpasse seg standardspråkets frammarsj uten å lage bråk. Dét kunne man godt lære noe av i utlandet, mente Lund, og da tenkte han sikkert ikke minst på Norge:

(3) Med hensyn til tolerance og rummelighed kan man lære meget af nordjyderne, både herhjemme og i udlandet, ja måske navnlig dér. Vi kan trods alt rose os af, at der få steder i verden har

kunnet finde en så radikal sproglig omformning sted med så få menneskelige omkostninger som den, der på få år ændrede Danmark fra at være et dialektsamfund til at blive et udefra set temmelig ensartet, men ingenlunde nuancefattigt fællessprogsområde (Lund 1983a).

Også Lars Brink oppsummerte Hirtshalsundersøkelsen ved å peke på hvordan

(4) lærere, elever og foreldre i Hirtshals Kommune altovervejen- de oplever sprogtilstanden med de to sproggrupper og tosprogtheden som nærmest problemfri og derav konkluderte han:

og det må – ærlig talt – kunne lukke munden på dem, der over- alt vil se norske tilstande. De er der ikke (Brink 1983:235f).

Altså: ledende danske språkfolk oppfatter danske tilstan- der på språkområdet som problemfrie, norske tilstander som et skremmebilde, og antyder at man i Norge kunne ha noe å lære. La oss altså ta dem på ordet og interessere oss for den argumentasjonen de fører omkring standardi- sering på talespråksområdet. Kanskje er det noe å lære?

Den kommunikative funksjon og identitetsfunksjonen
Innledningsvis og allment kan vi slå fast at det grunnleg- gende fins to slags argumentasjoner omkring forholdet mellom språklig standardisering og språklig mangfold, to slags argumentasjoner fordi språket brukes til å overføre to slags meddelelser.

På den ene sida har vi innholdet i det som blir sagt, alt- så den språklige betydninga. På den andre sida har vi den sosiale betydninga, altså den form for meddelelse som lig- ger i måten tingene blir sagt på, i det språklige uttrykket, ikke minst i bruken av uttaletrekk og bøyningsformer. I forbindelse med den første formen for meddelelse taler man gjerne om språkets kommunikative funksjon; i for- bindelse med den andre formen for meddelelse taler man gjerne om språkets identitetsfunksjon.

For at språket skal kunne ivareta sin kommunikative funksjon, er vi nødt til å uttrykke oss tilstrekkelig ensar- ta til at vi kan forstå hverandre. For at språket skal kun- ne ivareta sin identitetsfunksjon, er vi nødt til hele tida å avskaffe, gjenskape og nyskape språklige uttrykksfor- skjeller. Den kommunikative funksjonen trekker altså i retning av likhet og standardisering, identitetsfunksjonen trekker i retning av forskjell og mangfold.

Jeg vil se på hvordan den danske standardideologien konstrueres i forhold til disse to grunnfunksjonene.

Standardideologien i tradisjonell drakt: pent språk

La meg begynne med å nevne at helt fra 1814 – dvs. fra innføringa av allmenn skoleplikt i Danmark – og inn på 1960-talet, har det vært slik at alt det myndighetene sen- der ut av retningslinjer og veiledninger, snakker om et språk som er 'tydelig, rent, smukt og naturlig' i motset- ning til et språk som er 'utydelig, sjusket, vulgært og dår- lig'. Den siste formen for språk skal bekjempes, den før- ste skal fremmes. Noen annen form for omtale av

talespråklige normkonflikter og deres pedagogiske be- handling fins ikke. Det var ganske enkelt den naturlige og ukontroversielle måten å snakke om motsetningen mel- lom standardspråket og det språklige mangfoldet på. Kon- struksjonen var så naturlig og ukontroversiell at den ikke behøvde begrunnelse. Kravet om talespråksnormering be- høvde ingen legitimering, verken i form av henvisning til kommunikativ effektivitet eller til identitetsdannelse. Det sa seg sjøl at 'tydelig og smukt' språk er bedre enn 'sju- sket og dårlig' språk (Kristiansen 1990).

Hvis vi sammenligner med den norske diskursen på det- te området i den samme perioden, altså fra 1814 til 1960, er det sjølsagt ikke nødvendig i denne forsamlinga å peke på at det talespråklige mangfoldet har vært ganske an- nerledes til stede og ganske annerledes verdsatt. Som kjent har det helt sia 1878 vært forbudt for norske lærere å ret- te elevenes dialekt. Det er sjølsagt heller ikke nødvendig å peke på hvordan den klare forskjellen i behandling av normproblematikken i hhv. Danmark og Norge har his- toriske forklaringer – forklaringer som i siste instans har med maktforholdet mellom de to landa opp gjennom år- hundra å gjøre. La meg i stedet sette forskjellen som så- dan i ytterligere relieff, ved å nevne at sjøl det danske høy- skolemiljøet, som jo spilte en viktig rolle som in- spirasjonskilde i den norske målreisningsbevegelsen, tidlig var prega av lite sans for dialektene som bruksspråk (Pedersen 1991).

Standardideologien i moderne drakt: hensiktsmes- sig språk

Det er først i 1960-åra at den tradisjonelle måten å snak- ke om talespråklige normkonflikter på blir problematisk i Danmark, etterhvert som den såkalte antiautoritære sko- len vokste fram og sosiologiske synsmåter slo igjennom i de humanistiske faga, herunder i morsmålspedagogik- ken. Med bakgrunn i det økonomiske oppsvinget og den større geografiske og sosiale mobiliteten i befolkningen ble «likhet gjennom utdanning» den sentrale parolen i ut- danningspolitikken. Skolens oppgave var ikke lenger så mye å bringe videre en tradisjonell kultur og dens verdi- er. Dannelse ble et spørsmål om å «lære å lære».

Danskundervisninga hadde tidligere sikta mod en dan- nelse som besto i at elevene stifta bekjentskap med forti- das danske (og nordiske) kultur og litteratur, herunder at de som en sjølsagt ting tilegna seg et 'pent språk'. Nå tok morsmålspedagogikken utgangspunkt i at den språklige virkeligheta er mangfoldig, og språkbruken skulle vur- deres ut fra funksjonskriterier i stedet for konvensjons- kriterier. Det interessante var ikke så mye om språket lev- de opp til en estetisk eller sosial konvensjon om hva som var 'pent språk', men om det var kommunikativt vellyk- ka.

At det tradisjonelle kravet om 'pent språk' ble erstatta av et krav om 'kommunikativt hensiktsmessig bruk av

språket', betydde imidlertid ikke at standardideologien ble oppgitt. Det betydde at argumentasjonen for standardispråket ble annerledes; eller rettere sagt, normeringa kunne ikke lenger begrunnes med henvisning til det 'smukke' og 'naturlige' o.l. – nå skulle det argumenteres. Vi kan skjelne mellom tre slags argumentasjoner, én som forholder seg til språkets kommunikasjonsfunksjon og understreker (1) det kommunikativt hensiktsmessige i talespråksnormering, samt to som forholder seg til identitetsfunksjonen og understreker at talespråksnormering er (2) identitetsmessig frigjørende, eller også (3) identitetsmessig problemfritt.

(1) Talespråksnormering er kommunikativt hensiktsmessig

Hvis vi først ser på hvordan det argumenteres i forhold til kommunikasjonsfunksjonen, er det et allment akseptert synspunkt at talespråksnormering er godt av hensyn til den kommunikative effektivitet. Det er en type argumentasjon som er mest konsekvent utvikla av Erik Hansen. Her er et eksempel på hvordan Hansen beskriver og vurderer riksspråksnormens rolle i samfunnet:

(5) Normen er den variant som alle danskere undervises i i skolen og som man lærer udlændinge der vil kende landets sprog. Normen er den variant der lægges til grund for landets skriftsprog, altså også ortografien; det er normen der tales og skrives i den offentlige administration, i litteratur og presse; og det er normen der gør krav på at være borgernes fællessprog og som de i forskellig udstrækning er forpligtede til at lære uanset hvilken sproglig baggrund de har; normbeherskelse kan ligefrem være en uundværlig kvalifikation til visse stillinger (Hansen 1981: 107).

For Hansen er riksspråksnormen «en kommunikationsdækvat foranstaltning»; det kan betragtes som «en strategisk [dvs. hensiktsmessig, TK] adferdsregel at velge rigssprogsnormen: den letter kommunikationen inden for et sprogsamfund ved at tilbyde eller påbyde en vis grad af praktisk sprogligt fællesskab» (Hansen 1979: 75). I det hele tatt: «normen er en nyttig og uundværlig institution i de fleste sprogsamfund og også i det danske» (Hansen 1981: 109).

Hva så med Norge, burde vi se en standardnorm for talespråk som en nyttig og uunnværlig institusjon også i det norske språksamfunnet – av hensyn til den gjensidige forståelse i samfunnet? Det er et spørsmål jeg mener man som nordmann lett kan svare nei på. Det kan vel ikke helt avvises at det kan forekomme forståelsesvanskeligheter pga. dialektale forskjeller, også i Norge, men for nordmenn flest er det vel ganske opplagt at folks evne til å forstå språkbruk som avviker fra deres egen, i vesentlig grad er et spørsmål om tilvenning, ikke minst gjennom lydmediene.

Så vidt jeg kan bedømme, er det mer språklig variasjon å høre i den norske eteren nå enn noen gang før. Jeg kjenner ikke til undersøkelser av hvor godt eller dårlig nordmenn med forskjellige dialekter forstår hverandre, og hvil-

ken rolle tilvenning spiller i den sammenhengen, men når nordmenn alltid kommer best fra det i undersøkelser av den gjensidige forståelsen på tvers av grensene i Norden, er det i hvert fall alminnelig å mene at det må skyldes at nordmenn er mer vant til å høre språkbruk som avviker fra deres egen.

Så hvis målsettinga er at alle skal forstå hverandre, fins det gode argumenter for at dét best oppnås ved å styrke det språklige mangfoldet i lydmediene snarere enn ved å dyrke et standardspråk. Man kan altså rolig hilse tilbake til Danmark og si at kvotering i radio og fjernsyn ikke er noe problem, slik det ble antydta av Erik Hansen i sitat (1), men fornuftig språkpolitikk. Her er det etter mitt syn klart danskene som kunne ha noe å lære.

(2) Talespråksnormering er identitetsmessig sett frigjørende

I forhold til identitetsfunksjonen spiller den moderne standardideologien på to strenger. Dels blir talespråksnormering sett på som identitetsmessig frigjørende, dels blir det benekta at talespråksnormering kunne ha betydelige sosiale og psykologiske omkostninger.

Som eksempel på framstillinga av talespråksnormering som identitetsmessig frigjørende, har jeg valgt å sitere fra det svaret som ei arbeidsgruppe under «Uddannelsesrådet for Grundskolen m.v.» avga da Det Centrale Uddannelsesråd (CUR) i 1978 fikk i oppgave å utarbeide en redegjørelse om morsmålsundervisninga med sikte på en mål- og middelbestemmelse for de etterfølgende 15 åra. (Mogens Jansen var med i denne arbeidsgruppa).

(6) Arbejdsgruppen skelner mellem modersmål og danskundervisning. Modersmål er det man har med hjemmefra. Ved modersmål forstår vi dialekt eller anden lokalt og socialt præget sprogbrug [...] Skolen kan således ikke undervise i modersmål. Den kan derimod undervise i dansk, og det er det, den skal. [...] Vi har i arbejdsgruppen lagt modersmålet på en hyld i en pæn mappe med ordene KÆRLIGHED og RESPEKT udenpå i skønskrift. [...] Det er den del af den sproglige påvirkning og alsidige personlige udvikling der foregår i dansktimerne, som vi kalder for danskundervisning. [...] Arbejdet i dansktimerne er med til at påvirke elevernes identitetsfølelse. [...] Parallelt med en direkte undervisning i dansk foregår der en medindlæring af værdier, holdninger og en tro på eget værd og egne muligheder. [...] Dansk er en energikilde, en styrkelse af det enkelte menneskes selvfølelse og selvtilid (CUR 1981: 19ff).

Også Dansk Sprognævn, som var en av de mange instanser CUR innhenta uttalelser hos, framhever frigjøring som en vesentlig gevinst ved å tilegne seg et standardspråk:

(7) [R]et beset er rigssproget [...] først og fremmest et middel til frigjørelse, til sproglig kontakt med alle danske. Skolen bør fortsette med at oplære eleverne i at kende og bruge rigssproget, og skolen bør have mod til at erkende, at ikke alle sprogformer er lige funktionsdygtige (CUR 1982: 169f).

Dette argumentet for standardspråket – at det identitetsmessig sett representerer frigjøring – er et viktig argument å forholde seg til.

En måte å forholde seg på er å påpeke at argumentets holdbarhet og styrke avhenger av hvordan holdningsklimaet i språksamfunnet er. Det er klart at det kan oppleves som frigjøring å tilegne seg et standardspråk hvis dette er omgitt av positive holdninger, mens dialekter og andre former for standardavvikende språkbruk nedvurderes, og derfor oppleves som stigmatiserende.

Nå er det visst forholdsvis begrensa hva vi vet på vitenskapelig grunnlag om holdningene til norske dialekter, men så vidt jeg har forstått er det en ganske alminnelig oppfatning at holdningsklimaet i de senere åra er blitt mildere enn på lenge. Og i all alminnelighet er det neppe tvil om at holdningsklimaet er mildere i Norge enn i mange andre land, herunder Danmark, i hvert fall når det gjelder de tradisjonelle geografiske dialektene. Det er sannsynlig at dette i første rekke henger sammen med at dialektene er blitt mer 'synlige' i offentligheten, ikke minst i mediene – synliggjørelsen representerer en legitimering som uvegerlig vil gi utslag på vurderingsskalaen.

På samme måten som med forståelsesproblemet kan det altså argumenteres for at identitetsproblemet kan løses ved å 'synliggjøre' mangfoldet, slik at folk opplever at all slags språkbruk er akseptabel, og derfor ikke behøver å endre språkbruk for å oppleve seg sjøl som akseptert. Det er avgjort et fornuftig motargument mot synspunktet om talespråknormering som frigjøring.

Men samtidig bør man nok vurdere frigjøringsargumentet i lyset av 'språk og identitetsproblematikken' mer generelt. For sjøl om det språklige mangfoldet er relativt mer synliggjort og oppvurdert enn noen gang før, er det vel også slik at standardiseringsprosessene er sterkere i Norge i dag enn på lange tider, vel især i form av det vi kan kalle regionalisering, utjevning av dialektale forskjeller til fordel for en felles regional standard.

Det er min oppfatning at språklige forskjeller alltid gjen-skapes og nyskapes som ledd i sosiale gruppedannelser, i konstruksjonen av nye levemåter, osv. Og det er i kraft av gruppedannelser og livsformer at vi skaper oss sjøl, vår identitet. Så endringer i språkbruksvaner handler dypsett om identitetsdannelse. Det er ikke slik at nye språkbruksvaner kommer med 'utviklingen' – at byspråket, regionalspråket, standardspråket, eller hva vi nå kalder det, kommer sigende av seg sjøl. Det er språkbrukerne som velger hvilke varianter de vil ta i sin munn. Den språklige variasjonen, forskjellen mellom det som fins og det som kommer, inngår alltid i verdisystemer og har sosial betydning. Å velge mellom språklige varianter er å si noe om hvem man gjerne vil framstå som, det er å konstruere et positivt sjølbilde. Så når folk endrer språkbruk, og ikke minst når ungdommen tillegger seg språkvaner, dreier det seg om å ha det godt med seg sjøl. Og dét har avgjort med frihet og frigjøring å gjøre.

Poenget er altså at kravet om aksepterende holdninger må gjelde betingelsesløst. Det må være like akseptabelt å

snakke 'uttynna' dialekt som å snakke 'ren' dialekt. Sett med mine øyer er det et avgjørende spørsmål om det mildere holdningsklimaet også gjelder med hensyn til såkalt blandingspråk. Med 'blandingspråk' tenker jeg dels på mer eller mindre normalisert språkbruk – det vi under min oppvekst pleide å kalle for 'knot' og som virkelig ble sett på som en styggedom – dels, og ikke minst, tenker jeg på de mange slags norsk med utenlandsk aksent. Holdningsklimaet i det norske språksamfunnet i dag bør i første rekke vurderes ut fra 'renhetskravene' til språkbruken: Med hvilken styrke stilles det krav om 'ren' dialekt og 'ren' norsk?

(3) Talespråknormering er identitetsmessig sett ikke noe problem

Den andre måten å argumentere på i forhold til identitetsfunksjonen går ikke ut på å framheve positive effekter av talespråknormering, men på å benekte negative. Jørn Lund er nok den som sterkest har hevda synspunktet om at talespråknormering sosialpsykologisk sett ikke er noe problem. Argumentasjonen henger hos Lund sammen med at han som språkhistoriker ikke tillegger sosialpsykologiske prosesser noen vesentlig betydning som forklaringsfaktor i språkforandring. Når standardspråket vinner fram på bekostning av dialektene, har det i Lunds øyer lite eller ingenting med holdninger og normeringspress å gjøre:

(8) Jeg tror ikke på, at det dialekttalende barn i første klasse føler at stå over for et krav om aktiv beherskelse af en *højere prestigenorm*. Jeg tror heller ikke på, at mødet med andre sprogforhold i skolen oppleves som en kassation af de hjemlige sproglige forhold (Lund 1979: 51).

Vi har allerede sett et eksempel på hvordan Lund i forlengelse av Hirtshalsundersøkelsen gjorde mye ut av å understreke at den språklige standardiseringa ikke ga problemer av noen art (sitat 3). Her er et eksempel til:

(9) Undersøgelsen peger entydigt på en klar tilbagegang for dialekten både i hjemmet og i skolen. Den eksisterende sprogvariasion, den udbredte tosprogethed og tendensen til fremmarch for bysproget opfattes ikke som noget problem, men som en udvikling man må tilpasse sig uden dramatiske modforanstaltninger (Lund 1983b: 112).

I den måten Lund snakker om styrkeforholdet mellom standardspråket og dialektene på, er det som om endringene skjer av seg sjøl, de kommer med utviklinga; folks rolle i den forbindelse er å være mer eller mindre flinke til å tilpasse seg, uten å lage problemer og konflikter ut av det. Her er det ikke sosialpsykologiske prosesser som ligger til grunn for språklig variasjon og forandring. Her er språkets identitetsfunksjon ikke en fundamental side ved språket på linje med kommunikasjonsfunksjonen. Folks holdninger og verdier er ikke drivkrefter i språkutviklingen, de er noe utvendig, påklistra noe.

Nå er det imidlertid ikke slik at den danske diskursen er

ensidig bagatelliserende og benektende mht. de problematiske sidene ved å styrke et standardspråk. Især Erik Hansen har gjort en stor innsats for å avsløre og fordømme standardspråkets rolle som diskriminasjonsmiddel, for derigjennom nettopp å forsvare dets rolle som kommunikasjonsmiddel. Som han sier:

(10) Ideen om RSN [rigssprogsnormen, TK] som fællesskabets sprog forrådes når RSN tværtimod fungerer som adskillelsens og splittelsens symbol og instrument (Hansen 1979: 76).

Hansen har uttrykt seg sterkt og malerisk om den danske intoleransen som årsak til dialektenes død:

(11) Dialekter har i generationer været anset for komiske og primitive, man har hånet og parodieret de dialekttalende, man har nægtet dem adgang til radioen og gjort grin med de få politikere der har turdet holde ved deres dialekt, og i skolen har man behandlet dialekt og andet sprogligt lokalpræg på linje med dårligt sprog. Det er absolut ikke mærkeligt at mange har sørget for hurtigst muligt at skifte sprogdragt. [...] Det danske folk har ikke fortjent at have dialekter og bliver nu straffet for det (Hansen 1989: 59f).

Av denne beskrivelsen er det visst ikke mulig å få det inntrykket at styrkelsen av standardspråkets stilling i samfunnet har foregått uten problemer.

Når jeg likevel har inndratt Erik Hansen her, er det fordi han mener at utbredelsen av et standardspråk *ikke behøver* å ha den slags negative konsekvenser. Synspunktet er basert på at identitetsfunksjonen kan kobles fra, så å si, og er klart formulert i følgende sitat:

(12) Det er [...] normen der bruges i meddelelsessituationer hvor man udtrykkeligt ønsker at se bort fra (ikke afskaffe!) sammenhængen mellem sprog og identitet [...]

Den offisielle norm ('rigssprogsnormen') skal ikke udkonurrere individuelle normer, gruppenormer, dialekter og andre sprognormer, men den skal ved siden af disse være til rådighed til visse kommunikationsopgaver [...] (Hansen 1983: 26).

Standardspråket er her heva opp over hele identitetsproblematikken, som er avgrensa til å gjelde alle de andre slags språkbruk. Synspunktet ligger til grunn for den danske skolepolitikken slik den er formulert på dette området. På den ene sida skal barna (lære seg å) bruke standardspråket – i offentlige situasjoner – samtidig som de skal (lære seg å) betrakte det som sosialt nøytralt; på den andre sida skal barna kunne bruke alle slags dansk – i private sammenhenger – samtidig som de skal (lære seg å) respektere og verdsette mangfoldet.

Det vi ser her, er igjen at identitetsfunksjonen behandles som noe utvendig i forhold til den språklige variasjonen. For kun hvis holdninger og verdier er noe sekundært og påklistra er det mulig å lære seg hvilken språkbruk som passer seg i hvilke situasjoner uten at det har konsekvenser for den sosiale vurderinga av denne språkbruken.

I det hele tatt er det interessant å konstatere at så lenge den moderne standardideologien ikke snakker pent om talespråksnormering som et middel til identitetsmessig frigjøring, kan den kun fastholdes ved at identitetsfunksjonen ses som noe utvendig og sekundært. Og derfor kan man hevde om sosialpsykologiske problemstillinger i til-

knytning til talespråksnormering, at de enten *ikke er* noe problem, eller også at de *ikke behøver å være* noe problem. Hvis man ikke allerede har lært seg å se stort på den slags, slik som danskene i alminnelighet og norddyderne i særdeleshet (ifølge Lund), så kan man lære seg det (ifølge Hansen og dansk skolepolitikk). Og så er talespråksnormering kun av det gode – styrkinga av standardspråket og standardideologien kan fastholdes.

Det synet at standardiseringa ikke utgjør noe problem, verken av sosial eller psykologisk art, er kanskje det standpunktet det vil være vanskeligst å finne norsk oppslutning for. Jeg vil gjette på at de fleste her i landet, i hvert fall de fleste av dem som interesserer seg for spørsmål, oppfatter talespråksnormering som identitetsmessig problematisk. Det er vel derfor det er forbudt å utsette barna for det i skolen.

Når jeg sjøl går inn for folkemålslinja, er det ikke så mye fordi språkstandardiseringa kan ha menneskelige omkostninger (det kan den helt sikkert), men mer ut fra ei oppfatning om at talespråklig variasjon alltid og med nødvendighet vil være identitetsmessig 'problematisk' – problematisk nettopp i den forstand (som vi allerede har vært inne på) at det er sosialpsykologiske konflikter som uavlatelig gjenskaper og nyskaper språklige forskjeller som ledd i sosiale gruppe- og identitetsdannelsesprosesser. De sosialpsykologiske konfliktene er ikke utvendige i forhold til den språklige variasjonen og forandringa; de er tvertimot drivkrafta i det hele. Derfor kan vi heller ikke løse problemer som språklig diskriminering, intoleranse og underkuing ved å koble identitetsfunksjonen fra; den lar seg simpelthen ikke frakoble. Å lære seg hvilken språkbruk som passer seg i hvilke situasjoner vil alltid ha konsekvenser for den sosiale vurderinga av denne språkbruken. Det er spillets regler, og dem kan vi ikke forandre. Vi kan ikke oppdra oss sjøl og hverandre til språklig toleranse ved å preke respekt i all abstrakthet og uavhengig av fordeling på brukssituasjoner. Men vi kan påvirke språkholdningene og fremme toleransen ved å styrke det språklige mangfoldet i offentligheten. Det betyr ja til folkemålslinja og nei til standardideologien.

Og det betyr, for nå å avslutte diskusjonen om talespråkssituasjonen, at jeg mener det er danskene som har noe å lære ved å skjele til Norge, og ikke omvendt, slik danskene gjerne mener. Sett med mine øyer er situasjonen på talespråksområdet god i Norge. Det fins ingen alt-dominerende standardnorm. Holdningsklimaet er relativt mildt. Det fins en politikk for forsvar av det språklige mangfoldet i skolen, og for 'synliggjørelse' i lydmediene. Og det er mitt inntrykk at det fins en forholdsvis utbredt og stadig større forståelse av at Norge – takket være historiske omstendigheter mer enn språkpolitiske målsetninger – er endt med en talespråkssituasjon som er god. Det siste er viktig, for det betyr at standardideologien fortsatt kan avvises og folkemålslinja styrkes.

SKRIFTSPRÅKSSITUASJONEN: HOMOGEN ELLER HETEROGEN NORM?

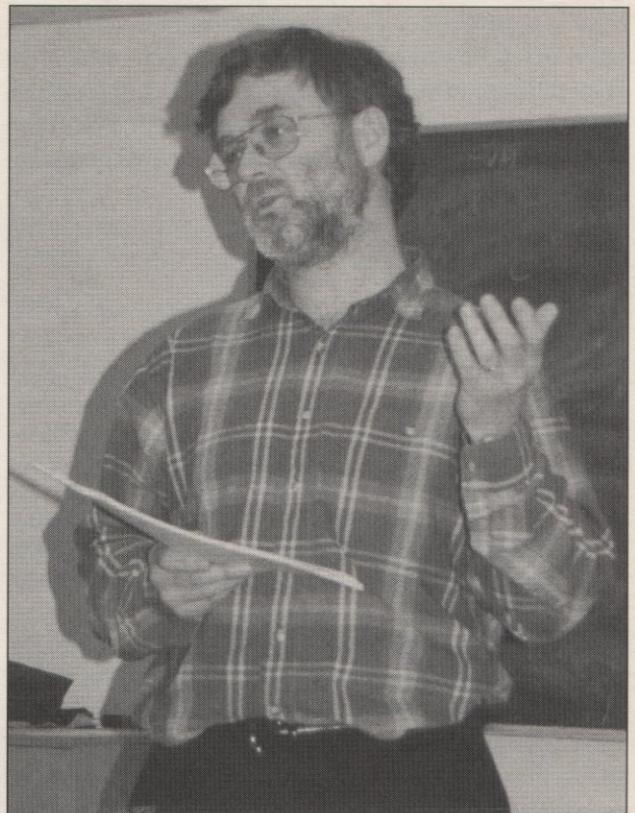
Når det gjelder skriftspråket, er situasjonen som kjent at Norge har to offisielle normer, som ligger tett på hverandre, og som begge opererer med dobbeltformer, trippelformer osv. som gjør det mulig å gjengi en god del av den talespråklige variasjonen. Også dét er en situasjon som mer er et produkt av historiske omstendigheter enn av språkpolitiske målsetninger. Det er en situasjon som sett med alminnelige danske øyer er det rene galimatias. Og slik blir det vel også i høy grad betrakta i Norge. Man kan være uenig om veien fram og hvordan den framtidige skriftspråksnormen skal se ut, men hvis det har vært enighet om noe i norsk språkstrid opp gjennom åra, så er det den ting at man skal fram til én skriftspråksnorm. Tilnæringslinja har jo stått sterkt, og det er dér *Landslaget for språklig samling* står.

Er det så her jeg har tenkt meg å provosere, ved å hevde at man i Norge burde begynne å betrakte også skriftspråksituasjonen som god? Nei, igjen må jeg anta at jeg nok ikke har så mye å by på som provokatør. Jeg kan bare bli riktig uenig hvis det skulle være noen som forestiller seg at det i enden av tilnæringslinja ligger en skriftspråksnorm av dansk type og venter på det norske folk.

Det danske skremmebildet

Den danske skriftspråksnormen opererer uten valgfrie former til å gjengi utbredt talespråksvarisjon; det er en norm der orda skrives på én og kun én måte. Det problematiske med en slik norm er at den underbygger en forestilling om en tett sammenheng mellom skriftspråket og et bestemt talespråk, nemlig standardtalemålet. Til tross for at avstanden mellom skrivemåte og uttale etterhvert ligner en avgrunn i moderne dansk – og det gjelder forholdet mellom rettskrivningen og all slags talemål, også standardtalemålet – oppfattes dette forholdet som et symbiotisk forhold. Sjøl fremragende språkfolk snakker om standardspråket på den måten; la meg bare henvise til hvordan Erik Hansen framstiller standardnormen i sitat (5) som den normen som «tales og skrives» i offentligheten.

I skolen omsettes denne forestillingen i pedagogisk praksis i form av uttalenormering. Når normen «tales og skrives», blir det en sjølsagt ting at skriftspråkstilegnelse innebærer talespråksnormering; man kan ikke lære å lese og skrive uten å lære standardtalespråket. Jeg har brukt det meste av tida på å karakterisere den *moderne* danske standardideologien (hvordan den argumenterer for standardtalespråket med henvisning til språkets kommunikative og identitetsmessige funksjon) – derfor er det her på sin plass å understreke at når det kommer til den pedagogiske praksis, til virkeligheten innafor klasseværelsets fire vegger, så lever standardideologien i beste velgående i sin *tradisjonelle* drakt. Kampen mot de unges

«Jeg kan bare bli riktig uenig hvis det skulle være noen som forestiller seg at det i enden av tilnæringslinja ligger en skriftspråksnorm av dansk type og venter på det norske folk.»

‘utydelige’ og ‘sjuskete’ uttale fortsetter med uforminsket styrke, elevene må lære seg å uttale ‘tydelig’ – for ellers kan de ikke lære å stave. I Danmark er dette en helt alminnelig måte å argumentere på i den praksisnære pedagogiske litteratur, som ellers er full av eksempler på at de som steller med morsmålsundervisninga (lærere, abc-forfattere, talepedagoger, skolepsykologer) snakker om auditive og visuelle vanskeligheter hos den enkelte elev, når enhver burde kunne se at det dreier seg om språklige normkonflikter (for dokumentasjon, se Kristiansen 1990 og 1999, under utgivelse).

Skriftspråksnormen som pedagogisk virkemiddel: heterogen norm

Når bevisstheten om språklige normkonflikter som et samfunnsmessig ‘problem’ er så liten i Danmark, trur jeg at skriftspråksnormens karakter har en stor del av skylda. Nok har den språkpolitikken som føres i institusjoner som skole og lydmedier en vesentlig betydning for styrkinga – eller svekkelsen – av en talespråklig standard, men rettskrivningsnormens karakter er kanskje enda viktigere. Skriftspråket er en institusjon og et offentlig anliggende på en helt annen måte enn talespråket, og derfor blir skriftspråket i folks forestilling lett til det riktige språket, ei rettesnor også for talespråket.

Så når talespråksituasjonen er så god som den er i Norge, trur jeg det i høy grad skyldes at de historiske om-

stendighetene har gitt landet den spesielle skriftspråkssituasjonen det har. Ikke bare skolen og lydmediene, men også skriftspråksnormen(e) oppdrar til språklig bevissthet og toleranse på en helt annen måte i Norge enn i andre land. Derfor bør man også tenke seg godt om hvis man mener at skriftspråkssituasjonen bør 'normaliseres', for så kan man fort havne i de mer normale danske tilstander også på talespråksområdet.

Og det viktigste sett med mine øyer er å fastholde og styrke den gode talespråkssituasjonen. I forhold til den målsettinga mener jeg at spørsmålet om skriftspråksnormenes antall og art må være av taktisk karakter, altså et spørsmål om hvordan man best former skriftspråkssituasjonen som et middel til å styrke det talespråklige mangfoldet (jf. Kristiansen 1997). Dermed er det også sagt at identitetsfunksjonen etter mitt syn ikke spiller samme vesentlige rolle i forbindelse med skriftspråket som i forbindelse med talespråket. Skriftspråksnormering er ikke i seg sjøl sosialpsykologisk problematisk på samme måte som talespråksnormering. Det problematiske består i at det i den herskende ideologi og allmenne oppfatning konstrueres en særlig kobling mellom skriftspråksnormen og et bestemt talespråk. Som pedagogisk virkemiddel mot denne koblinga synes den norske skriftspråkssituasjonen å være ganske uovertruffen. Så inntil vi finner ut av hvordan vi kan lære oss sjøl og hverandre språklig fornuft ad andre veier, må oppgava være å sikre at skriftspråkssituasjonen synliggjør vesentlige sider av det talespråklige mangfoldet, slik at man ikke kan vokse opp, tilegne seg og bruke skriftspråket, uten å forstå noe av talespråksvariasjon og av forholdet mellom talespråk og skriftspråk.

Scenarier for framtida

Som kjent var det dansken Storm P som lærte oss at det er vanskelig å spå – især om framtida. Og det kan vel tas som et råd om å avstå fra å spå. Men hvorfor skulle vi her plutselig begynne å følge danske råd, når vi ikke har gjort det hittil?

I skjemaet nedafor har jeg oppstilt de mulige scenariene, slik den norske situasjonen nå engang er, for hvordan standardisering og mangfold kan kombineres med hensyn til hhv. talespråk og skriftspråk i offentligheten.

Scenario (1), der vi ikke har noen skriftspråklig standard, er tenkelig og mulig, men neppe i overskuelig framtid, for scenariet forutsetter antakelig at hele vår kultur ikke lenger er skriftspråksbasert slik den er i dag.

Scenariene (2) eller (3) er vel dem som svarer best til situasjonen slik den er i dag, med to standardnormer når det gjelder skriftspråk, og ingen standardnorm når det gjelder talespråket, evt. én hvis man regner såkalt standard østnorsk for en standardnorm. Status quo forekommer meg ikke å være noen god spådom – bl.a. fordi det vel ikke riktig fins noen som har status quo som målsetting. Hvis man ville gå inn for å opprettholde dagens si-

tuasjon, måtte det vel være i form av scenario (2); forstått som språkpolitisk målsetting er scenario (3) neppe aktuell.

Derimot er det vel mulig å finne folk som går inn for hvert av scenariene (4), (5) og (6). Scenario (5) svarer til situasjonen i Danmark: én standardnorm for skriftspråk og én standardnorm for talespråk, mens scenario (6) er det som svarer til Landslaget for språklig samlings program: én standardnorm for skriftspråk og ingen standardnorm for talespråk. Den rangeringen jeg har foretatt av disse tre scenariene mht. sannsynlighet er visst ganske tilfeldig, bortsett fra at jeg nok tror det ender med én skriftspråksnorm på et eller annet tidspunkt.

Til sist scenario (7): én standardnorm for skriftspråk og to, eller antakelig flere, standardnormer for talespråk. De ulike standardnormene for offentlig talespråk vil antakelig i første rekke signalere regional tilknytning. Skriftspråksnormen vil bygge på prinsippet om å gjenspeile vesentlig talespråksvariasjon (avgrensningen av hva 'vesentlig talespråksvariasjon' innebærer, vil sjølsagt alltid være diskutabelt). Sett med mine øyer er dette den mest sannsynlige språksituasjonen i Norge i ei ikke altfor fjern framtid.

Standardnormer for skriftspråk og talespråk: ingen, én, to eller flere.

Scenarier for språksituasjonen i Norge på en sannsynlighetsskala; (1) = minst sannsynlig (7) = mest sannsynlig

antall standardnormer
(= normer for offentlig språkbruk)

	skriftspråk	talespråk
(1)	ingen	ingen/én/to/flere
(2)	to	ingen
(3)	to	én
(4)	to	to
(5)	én	én
(6)	én	ingen
(7)	én	to/flere

Litteratur:

- Brink, Lars 1983: Hirtshalsprosjektet – et fremskritt i videnskapen (?). *Rapport fra konferencen om dialektens betydning for skoleforløbet 5.-9. september 1983*: 219-244. København: Danmarks Lærerhøjskole.
- CUR 1981: *Synspunkter på modersmål og modersmålsundervisning*. Det centrale Uddannelsesråd. Modersmålsopgaven. Arbejdsrapport nr. 4. København.
- CUR 1982: *Modersmålet i uddannelserne. Hvilke mål? Hvilke vilkår?* Det centrale Uddannelsesråd. Modersmålsopgaven. Afsluttende redegørelse. København.

- Hansen, Erik 1979: Den danske rigssprogsnorm. *NyS 12*: 65-82. København: Akademisk Forlag.
- Hansen, Erik 1981: *Skrift, stavning og retstavning*. København: Hans Reitzel.
- Hansen, Erik 1983: Normal stabilitet. *Mål & Måle* nr. 2 1983.
- Hansen, Erik 1988: *Riktig dansk*. København: Hans Reitzel.
- Jansen, Mogens (red.) 1977: *Klasselærer med dansk i 1.-2. klasse*. København: Munksgaard.
- Kristiansen, Tore 1990: *Udtalenormering i skolen*. København: Gyl-dendal.
- Kristiansen, Tore 1997: Språk og språkholdninger. *Ut med språket. Hovedmål og sidemål i norsk skole: er vi ved et veiskille?* Rapport fra konferanse i Trondheim, 11.-12. februar 1997. Trond-heim, NTNU.
- Kristiansen, Tore 1999 (under utgivelse): Om farene ved en orto-grafi der ikke genspejler talesproglig variation. (foredrag ved Nordisk Språknormeringskonferanse. Språkbrukeren og valg-friheten: homogen eller heterogen norm? Høgskolen i Agder, Kristiansand, 26.-28. november 1998 – kommer i konferanse-rapport).
- Lund, Jørn 1983a: Fowal til dialektene. *Kronik i Politiken* 30.8.1983.
- Lund, Jørn 1983b: Dialektens betydning for skoleforløbet. *Pæda-gogik*.
- Lund, Jørn 1979: Dialekt-regionalsprog-rigssprog (anmeldelse av Karen Margrethe Pedersen 1977: Dialekt, regionalsprog, rigs-sprog – en analyse af børns skolesprog). *Læsepædagogen* nr. 1 1979.
- Pedersen, Inge Lise 1991: Højskolen og dialektene – og dialektolo-gerne. *Danske folkemål* 33: 75-86.

Lars S. Vikør:

Retningslinjer for opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker

På møtet i Norsk språkråd 2. og 3. februar i år vedtok nynorskseksjonen nesten samrøystes (mot éi røyst) dei følgjande retningslinjene for opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker. Framlegget var utforma og fremma av J. T. Faarlund, J. O. Fretland, K. Lilleholt, Å. Nordstrand, H. Sandøy og L. S. Vikør. Den såkalla ordtilfangssaka er dermed ferdigbehandla som prinsippsak i denne omgangen; det er fagnemnda som heretter skal praktisere prinsippa i si konkrete vurdering av enkeltord. Dei enkeltorda som er nemnde i opplistinga som døme er såleis ikkje delar av vedtaket, men illustrasjonar av retningslinjene. Derfor set vi dei i hakeparentes.

A) Allmenne retningslinjer

- 1) Ord som har stor utbreiing i norske dialektar, bør ikkje haldast ute frå nynorske ordlister og ordbøker, med avgrensingane nedanfor:
- 2) Ein skal leggje vekt på om ordet alt er i vanleg bruk i skriftleg nynorsk.
- 3) Ein tek ikkje opp ord når dei er synonyme med etablerte nynorskord og ligg nær slike ord i bygnad og skrivemåte. [Døme: *åtvare*, ikkje *advare*.]
- 4) Opptak av ord i éi ordklasse treng ikkje føre til at ein tek opp tilsvarande ordstamme i andre ordklasser. [Døme: *uansett*, men ikkje *ansjå*; *betenkt*, men ikkje *betenkje*.]
- 5) Ein markerer ikkje etymologisk samanheng mellom importordet og andre nynorskord dersom det ikkje er

vanleg å ha slik formsamheng i dialektane. [Døme: *begavelse*, ikkje *begåvelse*.]

B) Retningslinjer for særlege ordgrupper

- 1) Ein tek ikkje opp ord med førestavingane *an-* og *be-* der nynorsk i same tyding har same ordrota utan den aktuelle førestavinga, eventuelt med etterfølgjande preposisjon. [Døme: *tvile på*, ikkje *betvile*; *nytte*, ikkje *benytte*.]
- 2) Ein tek ikkje opp verb på *-ige* og avleiingar av dei. [Døme: Ikkje *beskjeftige*, *avskjedige*.]
- 3) Ord på *-else* kan takast opp berre når ein ikkje har synonyme ord på *-ing*, *-nad* eller utan etterstaving. [Døme: Ikkje *anerkjennelse*, *frigjørelse*, *besvarelse*.]
- 4) For etterstavinga *-heit* gjeld desse restriksjonane:
 - a) Ein tek ikkje opp *-heit*-avleiingar av perfektum partisipp, av presens partisipp og av adjektiv på *-et(e)/-ut*. [Døme: Ikkje *fordømtheit*, *klossetheit*.]
 - b) Ord på *-laus* skal ha *-løyse* som einaste avleiing.
 - c) Ord på *-sam* skal ha *-semnd* som einaste avleiing.
 - d) Ord som i nynorsk har etterstavingane *-dom*, *-leik* og *-skap* i allmenn bruk, skal ikkje takast opp med *-heit*.
 - e) Ein godtek ikkje *-heit*-ord der kortavleiingar er i bruk i dialektane. [Døme: *samvit*, *rettferd*, *vanske*; ikkje *samvittigheit*, *rettferdigheit*, *vanskelegheit*.]
- 5) Ein tek ikkje opp fleire substantiv i inkjekjønning på *-ande*. [Døme: Ikkje *forgodtbefinnande*, *illebefinnande*.]

Oppheving av skillet mellom hoved- og sideformer i bokmål?

Norsk språkråd arbeider for tida med ei reform som tar sikte på å fjerne såkalt lite brukte former i bokmål. Dette forslaget skal behandles på årsmøtet neste år, og det er nok dessverre liten grunn til å tru at det kommer til å skape noen festrus i LSS.

For min egen del er jeg såpass realist – noen ville sikkert si defaitist – at jeg ikke har greid å mobilisere så veldig sterke kjensler mot det jeg har sett av konkrete endringsframlegg til nå. På Språkrådets årsmøte 2. og 3. februar i år ble det i forbindelse med dette behandla et forslag om å oppheve skillet mellom såkalte hoved- og sideformer i bokmål. Grunnen er den at etter de forslaga som er satt fram i det siste, vil skillet mellom hoved- og sideformer være nærmest symbolsk, fordi de aller fleste sideformene samtidig vil være lærebokformer. Det har derfor kommet opp et forslag om å ta bort hele skillet og tillate *alle* nåværende sideformer også i lærebøker. Derksom det skjer, vil sjølsagt skillet i praksis være oppheva, sjøl om en ikke formelt skulle vedta å avskaffe det. På møtet vedtok bokmålsseksjonen enstemmig å gå inn for å fjerne systemet med sideformer og be fagnemnda å arbeide videre med saken.

Dersom dette blir vedtatt, kan vi oppleve den kanskje noe paradoksale situasjonen at også *læreboknormalen* for bokmål blir mer «konservativ» enn den private riksmålsnormalen når det gjelder *-a*-former i hunkjønn. Forholdet mellom *a*-former i bokmål og riksmål ble for øvrig omtalt av John Ole Askedal i en artikkel her i bladet nylig (jf. *Språklig samling* nr. 4-1998 s. 8-9), der han bl.a. sa følgende:

Som kjent er fordelingen av *a*- og *en*-endelser forskjellig i offisielt bokmål og i riksmål. I bokmål har alle ikke-neutra ("hunkjønnsord") som kan ha *-a*-endelse, i prinsippet også mulighet for *-en*, men etter noe forskjellige regler: For en stor del ord gjelder full valgfrihet (*dronningen/dronninga*), mens andre ord har valgfrihet bare utenfor den såkalte "læreboknormalen" (etter mønsteret *hytta [hytten]*, *kua [kuen]*). Bokmål har således både "rettskrivnings"-systemet i (1a) og "læreboknormal"-systemet i (1b), mens riksmål har systemet i (2) med fordeling av de to endelsene på tre grupper (A-C) av meget forskjellig omfang:

(1a)	<i>dronningen/dronninga</i>	<i>hytten/hytta</i>	<i>kuen/kua</i>
(1b)	<i>dronningen/dronninga</i>	<i>hytta</i>	<i>kua</i>
(2)	A. <i>dronningen</i>	B. <i>hytten/hytta</i>	C. <i>kua</i>

I riksmål er det da selvfølgelig gruppe A som er normaltypen, dvs. at de aller fleste hunkjønnsord får felleskjønnsartikkelen *-en* obligatorisk, mens ei mindre gruppe får valgfritt *-en/-a* og ei ganske lita gruppe obligatorisk

-a; av ord med normal stilverdi er det neppe andre enn *kua* og *øya* (det siste stadig vekk også med alternativet *øen*). Resten er enten «folkelige» ord som *bikkje* (jf. hund), *fyll* og *ræv* og ikke minst diverse nedsettende ord for personer av hunkjønn (*flyfille*, *jåle*, *skravlebøtte* og *subbe*). Det paradoksale vil da sjølsagt være at ei form som *kuen* heretter eventuelt (dvs. dersom forslaget blir vedtatt neste år) vil kunne stå i lærebøker etter offisiell rettskriving, mens den ikke vil være tillatt overhodet i riksmål.

Nå trur kanskje ikke jeg vi skal regne med å få se særlig mye av den slags former i lærebøker fordi om de skulle bli tillatt; jeg trur ikke lærebokforfattere ville la seg friste i særlig grad til å utnytte denne nye «friheten». Dermed kan en jo for så vidt si at dette vedtaket nokså sikkert vil komme i konflikt med prinsippet om å fjerne lite brukte former, for jeg kan altså aldri tenke meg at disse formene vil bli særlig mye brukt.

Som samnorskmann er jeg altså ikke redd for å «legalisere» disse formene, for jeg kan ikke se at de vil komme til å gjøre noen som helst «skade», sett fra mitt språkpolitiske standpunkt. Derimot vil de gjøre reglene for *-a*-former i bokmålet så enkle som overhodet mulig, nemlig *full* frihet for både *-a* og *-en* i alle ord som er hunkjønn i norsk folkemål. Dermed blir det helt og holdent overlatt til den enkeltes skjønn hvor mange *-a*-ord han eller hun vil bruke i sitt personlige språk.

Det går selvfølgelig an å hevde at dette er en slags ansvarsfraskrivelse fra Språkrådets side, og at rettskrivinga burde gi råd om hvilke ord det «passer» å ha som *-a*-ord og hvilke som «bør» ha *-en*. Dette er selvfølgelig grunnen til at riksmålsnormen er gradert, slik som Askedal har vist i det jeg siterte ovenfor. Dette er jeg for min del uenig i, ut fra et prinsipielt syn, som jeg nå skal gjøre kort greie for.

Alle er sjølsagt enige i at stilistiske normer er noe som forandrer seg over tid. De fleste vil sannsynligvis også være enige i at slike normer har forandra seg raskere enn i mange andre språksamfunn på grunn av vår spesielle språkpolitiske situasjon. Sjøl den mest innbitte riksmålsmann må innrømme at ingen i dag snakker *tilnærma* slik som borgerskapet i Ibsens nåtidsdramer, for å ta et eksempel, og avstanden i valg av ord og bøyingsformer (ikke i uttale!) er sikkert mye større en f.eks. i Danmark. Jeg for min del er ikke i tvil om at en del av dette har vært et resultat av den bevisste språkpolitikken som har vært ført her i landet, men mye henger også sammen med den generelle sosiopolitiske utviklinga i det norske samfunnet.

Slik jeg ser det, er denne utviklinga ennå ikke fullført; «demokratiseringa» av det norske språksamfunnet vil ennå fortsette ei tid. Å legge for mange stilistiske føring-er på dette f.eks. i form av lange lister med obligatoriske og valgfrie *-a*-ord slik en har gjort tidligere, trur jeg er et prinsipp som har overlevd seg sjøl i dag; her trur jeg faktisk mest på «kreftenes frie spill», for å snakke i liberalistiske termer. Jeg trur faktisk *-a*-formene vil være best tjent med å sleppes helt fri, framfor å bli holdt i *stilistisk isolat*, som jeg kaller det, slik de er det i riksmålsnormen. En slik praksis fører nemlig uvegerlig til å forsterke ei

oppfatning om at *-a*-former er noe som bare passer i spesielt folkelig stil eller i «vulgære» ord, og denne oppfatninga er jeg for min del interessert i å bekjempe; jeg vil tvertimot arbeide for at *-a*-formene skal bli mest mulig stilnøytrale; det fins nok av andre virkemidler en kan ta i bruk enn *a*-former dersom en vil markere en folkelig stil-tone. Og dette trur jeg en i dag best kan oppnå ved å likestille *alle -a*-former med *-en*; dette vil etter mitt syn være det mest effektive middelet til å fjerne den «opp-høyde» statusen som *-en*-formene nok fremdeles har i mange tilfeller.

Arne Torp:

Språkrådet vil uttale seg om uttalespørsmål

Som kjent skiller Norge seg fra de fleste andre land i vår del av verden ved å ikke ha noen *offisielt* godkjent norm for talemålet som f.eks. blir formidla gjennom skoleverket. Tvert imot har vi en over hundre år gammel tradisjon for at skoleverket skal vise respekt for elevens talemål ved ikke å gi opplæring i normert tale, men i stedet å pålegge læreren å tilpasse *sitt* språk etter elevenes språklige forutsetninger. I Grunnskoleloven av 1969 er dette uttrykt slik:

I den munnlege opplæringa kan elevane bruke det mål dei talar heime, og læraren skal i ordtilfang og uttrykksmåte ta omsyn til talemålet til elevane.

Ut fra dette kunne en altså tru at alle utgaver av norsk talemål var «like gode», og offisielt er det vel også slik det framstilles – nesten. Men alle veit vi at virkeligheten er en god del annerledes. Reint offisielt eksisterer det også i alle fall ett område der ikke all slags norsk er tillatt, nemlig i såkalt manuskriptbundne sendinger i NRK, der medarbeiderne er pålagt å bruke læreboknormalen for ei av de offiselle målformene bokmål eller nynorsk. Dette er imidlertid bare toppen av isfjellet, for å si det billedlig, for i virkeligheten er ikke det norske språksamfunnet så forskjellig fra andre vestlige samfunn der en har et udiskutabelt offisielt standardspråk med en prestisje som i alle fall tidligere raga skyhøgt over alle andre dialekter; det er mer snakk om en gradforskjell enn en prinsipiell forskjell. Hos oss har de lokale dialektene relativt sett høyere prestisje enn det (uoffisielle) standardtalemålet, som på si side heller ikke er så «standardisert» som i de fleste nabolanda.

Etter mitt syn har det også «alltid» vært slik (dvs. i alle fall i hele dette hundreåret, og lenger tilbake er det ingen som husker i dag); å påstå noe annet, mener jeg er å for-

nekte virkeligheten. Likevel har offisiell norsk språkpolitikk tidligere ofte nektet å se virkeligheten på dette punktet, og løsninga har da vært å ikke bry seg med uttalespørsmål; uttale har kort og godt vært et ikke-tema, for ikke å si et tabuemne.

Dette trur jeg har vært dumt, for dermed har private «rådgivere» fått mer eller mindre fritt armslag til å framføre sine mer eller mindre fordomsfulle synspunkter på uttale i stedet for at vi kunne hatt ei mer nøktern og balansert orientering om uttalespørsmål. Det er nemlig ikke slik at østnorsk trykk på første stavelse i ord som *billett* og *kontor*, for å ta et aktuelt eksempel, blir mer sosialt akseptabelt fordi om Språkrådet *lar være* å si noe om saken; de sosiale fordommene mot denne uttalen vil eksistere i det norske språksamfunnet like fullt. Derimot kunne kanskje Språkrådet bidra til å *minske* fordommene ved å peke på at uttalen med trykk på første stavelse i slike ord henger sammen med en annen tendens i østnorsk som i dag ikke lenger er sosialt uakseptabel, nemlig å uttale grupper av verb + adverb som *gå ut* og *ta opp* med samme trykkfordeling som *hente* og *kaste*, og ikke som *bedra* og *bety*. For hundre år sia var det derimot (nesten) like «vulgært» å si *gå ut* med trykk på *gå* som det i dag er å si *billett* med trykk på *bill*-. Argumentet om at uttalen med trykk på første stavelse i fremmedord skulle være en språkfeil, vil dermed kunne falle på sin egen urimelighet; reint språklig er den ene uttalen like «riktig» som den andre. Sosialt er de forskjellige uttaleformene derimot ikke likeverdige, men dette er ikke noe Språkrådet kan oppheve bare ved å la være å snakke om det; da overlater en bare feltet til potensielt mindre kvalifiserte og mer fordomsfulle «smaksdommere».

På årsmøtet i Norsk språkråd 2. og 3. februar i år holdt Helge Sandøy et innledningsforedrag om arbeid med ut-

talespørsmål, der han presenterte forskjellige argumenter for og imot at Språkrådet skal gi råd om uttale. Han avslutta foredraget slik (sitert etter møtereferatet):

Eg har no lagt fram ein del tankar til utprøving. Kor sterkt eg meiner det eg har sagt, veit eg ikkje sjølv alltid. Men utgangspunktet mitt står eg fast ved: Språksamfunnet er fullt av normer, gode og dårlege. Me bør ikkje rømme unna utan å ta stilling til dei på ein eller annan måte. Samtidig vil eg understreke skepsisen til å dyrke «einskapskulturen». Kulturpolitisk er det viktig at variasjon kan opne for at det er prinsipielt diskutabelt kva som er rett, og ikkje minst om noko er rett. Det er nettopp viktig å ha ei ordning som kan byggje ned førestellingane om det einaste rette. Den språklege pluralismen kan altså sikre ei normkritisk haldning og

den opne diskusjonen. Norma skal aldri vere eit mål i seg sjølv, ho kan derimot vere ein reiskap i ein medviten språkpolitikk.

I den etterfølgende debatten var det brei enighet om at Språkrådet bør kunne gi råd om uttale, sjølv om det uten tvil er mange meninger blant medlemmene i rådet om hvordan denne rådgivinga skal foregå og ikke minst om hvilke konkrete råd som skal gis. Rådet samla seg imidlertid om et vedtak der disse spørsmåla først vil dukke opp seinere: «Rådet ber fagnemnda laga retningslinjer for Norsk språkråd for rådgjeving i uttalespørsmål.»

Det blir spennende å se hvordan disse retningslinjene blir, og enda mer hvordan de kommer til å bli praktisert!

Norsk namnelag

Norsk namnelag (NNL) har til føremål å vekkja interesse for og styrkja kjennskapen til namn, namnevitskap og namnevern. Det gjeld stadnamn, personnamn, namn på husdyr osv., dvs. heile namneskatten i samfunnet, medrekna samiske og finske (kvenske) namn. Dette arbeidet skal gjerast såleis at det kan vera til gagn for folk og land i det heile og vitskap og kultur særskilt.

Laget skal vera ein bindelekk mellom alle som har interesse for namn og namnegransking, og det skal ta opp samarbeid med vitskaplege institusjonar og offentlege styresmakter.

Den viktigaste oppgåva til namnelaget er å fremja allmenn kunnskap om og kjennskap til namn og namnegransking. Laget skal dessutan driva kursverksemd og stø innsamlingsarbeid og utgjeving av skrifter og bøker som har med namnegransking å gjera.

Laget har berre individuelle medlemer. Organisasjonar og institusjonar vert rekna som einskildmedlemer. Alle vert medlemer av laget når dei tingar tidsskriftet som laget gjev ut. Lagspengane er for tida 150 kr.

Namnelaget gjev ut tidsskriftet *Namn og Nemne* og meldingsbladet *Nytt om namn*. Tidsskriftet kjem éin gong om året, meldingsbladet to.

Tidsskriftet er den viktigaste publikasjonen til namnelaget. I *Namn og Nemne* vert det publisert namneartiklar av ulikt slag, både vitskaplege artiklar og artiklar av meir populærvitskapleg karakter. Her er artiklar om einskilde

namneklassar, namnetolkingar, namnegjeving, normering av namn, namneteoretiske spørsmål, etymologiske problemstillingar, busetjingshistorie og namn, namn og kulturhistorie osv. I tidsskriftet finst det også namnefaglege diskusjonar og kommentarar til aktuelle namnespørsmål. I kvart hefte finst det meldingar av viktig norsk og nordisk namnelitteratur. Med jamne mellomrom kjem tidsskriftet med register over namn og namnelekkar som har vore omtala i tidlegare hefte, og hefta kan såleis nyttast til oppslag o.l.

I meldingsbladet finst opplysningar om konferansar og seminar, oversyn over og omtale av nye hovudoppgåver, kommentarar til aktuelle namnesaker, oversyn over klagesaker, orientering om ny namnelitteratur, informasjon frå namnelaget, mindre artiklar osv. Tidsskriftet og meldingsbladet har stoff som er av interesse både for lek og lærd. Stoffet representerer ulike namneinteresser, og det gjev eit representativt bilete av kvar norsk namnegransking står til ei kvar tid. Er du medlem i Norsk namnelag, held du deg på ein grei måte orientert om kva som skjer i norsk namnegransking.

Ein kan verta medlem i Norsk namnelag ved å venda seg til Norsk namnelag, Nordisk institutt, Sydneplassen 7, 5007 Bergen. Tlf. 55 58 24 06. Faks: 55 58 96 60. E-post: gunnstein.akselberg@nor.uib.no

Gunnstein Akselberg
leiar

Innhold

Redaksjonelt	2
Åpent møte i LSS	3
Tore Kristiansen: Den norske språksituasjonen sett fra Danmark	4
Nytt fra Norsk språkråd:	
Lars S. Vikør: Retningslinjer for opptak av importord i nynorske ordlister og ordbøker	12
Arne Torp: Oppheving av skillet mellom hoved- og sideformer i bokmål?	13
Språkrådet vil uttale seg om uttalespørsmål	14
Norsk namnelag	15

Arne Torp:

Hurra for Aftenposten!

For én gangs skyld skal Aftenposten få *rosende* omtale i Språklig samling – det er ikke daglig kost. Men selvfølgelig er det også et og annet bra å si om denne avisa, det veit jo vi som leser den daglig – til og med om språket der. Riktignok liker vi stort sett ikke *formvalget* deres (enda det er blitt noe mindre uspiselig i de siste åra, det også, sett fra vårt standpunkt), men én ting skal de ha: Når det gjelder fiffige overskrifter, og artig samspill mellom bilde og tekst, er det ikke mange som slår dem.

14. mai i år slo de til igjen – på framsida av Aftenutgava, med dette bildet og denne teksten. Ganske effent, ville jeg si (eller ikke ueffent, som andre ville sagt). Men noe spesielt å glede seg over for LSS, er det jo ikke. Bortsett fra dersom en studerer bildet og teksten litt nøyere. Hvis en ser nøye på bildet, i alle fall slik det var i originalen, er det nemlig lett å se at fuglen må være en *han* – en *andrik* – det trenger en ikke være ornitolog for å se på stokkender i mai. Likevel – i Aftenpostens tekst leser vi: «En and tripper av sted. Under føttene har hun ikke grønt mai-gress, men mange centimeter nysnø.»

Hvorfor *hun* når det tydeligvis er en *han*? Det skulle vel aldri være fordi man også i Aftenpostens redaksjon ikke bare tenker og føler *sex*, men også *genus* – grammatisk hankjønn og hunnkjønn! En and, javel, men likevel altså *hun*. Skal tru om vi skal oppleve å se noe *anna* enn *anden* også i Aftenposten – tør vi håpe at *anda* snart vil få lov til å vagge i vei der?

